

Geliş Tarihi (Received): 29.09.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 4.12.2023

Araştırma/Research Article

10-12 Yaşlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimi ve Etkileyen Ailesel Faktörler

Aggressive Tendency of 10-12 Years Old Students and Affecting Family Factors

Belgin VAROL¹

Fatma ÖZ²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ankara, TÜRKİYE

²Prof. Dr., Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

Yazışmadan sorumlu yazar: Belgin VAROL; belgin.varol@sbu.edu.tr

Alıntı (Cite): Varol B, Öz F. 10-12 Yaşlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimi ve Etkileyen Ailesel Faktörler. YBH dergisi. 2024;5(1): 98-114.

Özet:

Amaç: Bu araştırma 10-12 yaşlarındaki öğrencilerin saldırganlık eğilimleri ve etkileyen ailesel faktörlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Araştırmaya, Ankara'daki bir ilköğretim okulundaki 10-12 yaşlarındaki öğrencilerin tamamı (90 öğrenci) dahil edilmiştir. Veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve beş alt ölçeği olan "Saldırganlık Ölçeği" ile toplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin saldırganlık alt ölçekleri puan ortalamaları "Saldırganlık Bunalımı" için 44.52 ± 8.94 , "Yansıtılmış Saldırganlık" için 43.07 ± 8.12 , "Kendine Yönelik Saldırganlık" için 14.29 ± 4.12 , "Prososyal Saldırganlık" için 28.50 ± 5.18 , "Antisosyal Saldırganlık" için 23.91 ± 6.45 'dir. Öğrencilerin saldırganlık alt ölçeklerinin puan ortalamaları ile ailede çocuğun kararlara katılımı, anne ve babanın çocuğa kızdıklarında verdikleri tepki, anne ve babanın birbirlerine kızdıklarında gösterdikleri tepki, anne ve babanın çocuğa ceza vermesi ve çocuğa karşı tutumu arasında istatistiksel anlamlılıkta bir fark olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırma sonucuna göre anne, baba ve çocuk iletişimini kapsayan tutum ve davranışların saldırganlıkta önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Öğrenci ve ailelerine saldırganlığı önlemeye yönelik tutum ve yaklaşımlar konusunda danışmanlık hizmetlerinin planlanması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık; çocuk; aile; toplum ruh sağlığı hemşireliği

Abstract:

Aim: This research was conducted as a descriptive study to determine the aggression tendencies of students aged 10-12 and the affecting familial factors.

Method: All students (90 students) aged 10-12 in a primary school in Ankara were included in the research. Data were collected with the "Personal Information Form" and the "Aggression Scale", which has five subscales.

Results: Data were collected with "Personal Information Form" and "Aggression Scale". According to research findings, aggression subscale mean scores of students are 44.52 ± 8.94 for "Aggression Depression", 43.07 ± 8.12 for "Projected Aggression", 14.29 ± 4.12 for "Self-Directed Aggression", 28.50 ± 5.18 for "Prosocial Aggression", 23.91 ± 6.45 for "Antisocial Aggression". It was determined that there was a statistically significant difference between the students' average scores of the aggression subscales and the child's participation in decisions in the family, the reaction of the mother and father when they were angry with the child, the reaction of the mother and father when they were angry with each other, the punishment of the mother and father to the child and their attitude towards the child.

Conclusion: According to the results of the research, it is seen that attitudes and behaviors involving mother, father and child communication play an important role in aggression. It is recommended to plan counseling services for students and their families regarding attitudes and approaches to prevent aggression.

Key Words: Aggression; child; family; community mental health nursing

Giriş

Birçok sağlık problemine ve birçok kişinin ölümüne neden olan şiddet; aslında öngörülebilir, bu nedenle de önlenabilir bir olgudur. ⁽¹⁻³⁾ Çocukluk ve ergenlik döneminde ortaya çıkan saldırgan davranışlar, yaşın ilerlemesiyle şiddete dönüşmeye başlayabilir. ⁽⁴⁾ Bu nedenle, şiddetin önlenmesi için yapılacak koruyucu çalışmaların çocukluk ve ergenlik döneminde başlaması önemlidir. Bu bağlamda, çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde saldırganlık eğilimi olan çocukların ve saldırganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesinin, şiddeti önleyici çalışmaların daha erken dönemde ve etkin bir şekilde planlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Saldırgan davranışın oluşumu birçok kuramla açıklanmaktadır. Bandura⁽⁵⁾ insanın, çevresindeki davranışları ve olayları gözlemleyerek, model alarak öğreneceğini belirtmiştir. Bu nedenle, toplumun en küçük birimi ve çocuğun yetiştiği aile, ilk öğrenmelerde çok önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü; ailesinde taklit ederek ve görerek öğrenen çocukluk, yetişkinliğin de temelidir. Özellikle ebeveynlerin çocuğa karşı tutumlarının ilerleyen yıllarda çocuğun saldırgan davranışlar göstermesinde etkili olduğu vurgulanmaktadır.⁽⁶⁻¹⁰⁾ Çocukluğunda aile üyeleri tarafından fiziksel ya da psikolojik olarak kötüye kullanılan ya da aile içinde şiddete tanık olan bireyler, anne-baba olduklarında kendi çocuklarına da anne-babalarından öğrendikleri şekilde davranabilmektedir.⁽¹¹⁾ Böylece, ailede şiddete tanık olan çocuğun, şiddeti içselleştirmesi ve normal bir davranış olarak ilerleyen yaşamında da kullanması kanıksanmaktır. Bu durumun ise saldırganlığın ve şiddetin, toplumda bir miras gibi kırılmayan döngü olarak sürdürülmesinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Nesilden nesile aktarılabilirdiği için, şiddet önemli bir ruh sağlığı sorunudur ve önlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, öncelikli olarak riskli grupların belirlenmesi ve yapılan çalışmalarda ele alınması koruyucu ruh sağlığı açısından önem kazanmaktadır. Bu araştırma, sosyoekonomik seviyenin düşük olduğu ve kayıtlı bir veri olmasa da suç işleme oranının yüksek olduğu bilinen bir bölgedeki ilköğretim okulunda yapılmıştır. Bölge ile ilgili suç haberleri zaman zaman medyada da yer almıştır.⁽¹²⁻¹⁵⁾ Ancak bu tür riskli bölgelerde yapılmış araştırmalar sınırlı sayıdadır. Saldırganlık eğilimi ve bu eğilimi etkileyen aile özelliklerinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmadan elde edilen verilerin, riskli bir grup üzerinde yapılan saldırganlık eğilimi ve şiddeti önlemede ruh sağlığı çalışmalarına ışık tutacağı öngörülmektedir.

Amaç

Bu çalışma 10-12 yaşlarındaki öğrencilerin saldırganlık eğilimlerini ve etkileyen ailesel faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma, 10-12 yaş ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ve etkileyen ailesel faktörlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Ankara ili, Altındağ ilçesinde bir ilköğretim okulundaki öğrenim gören 10, 11 ve 12 yaşlarındaki öğrenciler oluşturmuştur. Okul yönetimi ile iş birliği sonucunda bu yaş grubunda 121 öğrenci olduğu belirlenmiştir. Ayrıca örneklem seçilmemiş, ailesi tarafından araştırmaya katılması kabul edilen ve okuma yazma bilen öğrencilerin hepsine ulaşılmış ve araştırma 90 öğrenci ile tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, Kişisel Bilgi Formu ile Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu; saldırganlık davranışında etkili olabileceği düşünülen demografik özellikler ile aileyi değerlendirmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Saldırganlık eğilimlerinin ölçülmesinde kullanılan Saldırganlık Ölçeği, Sears tarafından geliştirilmiş ve Uluğtekin (1976) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Ölçeğin saldırganlığın değişik boyutlarını ölçmeyi amaçlayan 5 alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar; "Saldırganlık Bunalımı" (SB), "Yansıtılmış Saldırganlık"(YS), "Kendine Yönelik Saldırganlık"(KYS), "Prososyal Saldırganlık"(PS), "Antisosyal Saldırganlık"(AS)'tır. "YS", saldırganlığı kişinin kendisi dışındaki kaynaklara yöneltme eğilimini; "KYS" kendine zarar verme ya da cezalandırmayı; "PS" toplum tarafından kabul edilen saldırganlığı; "AS" ise toplumsal yönden kabul edilmeyen saldırganlık davranışlarını ölçmeyi amaçlar.

Ölçek; 47 saldırganlıkla ilgili ve 19 tampon madde olmak üzere toplam 66 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki tampon maddeler, saldırganlıkla ilgili maddelerin art arda gelerek duyguların aşırı derecede birikimine neden olmasına engel olabilmek için kullanılmıştır. Ölçek, beşli likert tipi olup sorulara "aynen böyle düşünüyorum" dan, "hiç böyle düşünmüyorum" a

kadar seçenek mevcuttur. Ölçekten her sorudan en yüksek 5, en düşük 1 puan alınabilmekte ve bazı sorular (2,9,26,31,32,36,42,45.sorular) tersinden puanlanmaktadır. Her bir alt ölçekten alınan puanın yüksekliği kişinin o saldırganlık türüne eğilimi daha fazla olduğunu; düşük puanın ise, o saldırganlık türüne eğilimin azlığını göstermektedir. Bu araştırmada testin ikiye bölünmesi (split-half) sonucu her iki yarı arasındaki Cronbach alfa değeri birinci bölüm için 0,714, ikinci bölüm için ise 0,635 olarak hesaplanmıştır⁽¹⁶⁾.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada ölçüm araçlarını uygulamadan önce hem kurumdan hem de ailelerinden yazılı izin alınmış, ayrıca öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler sınıflarda toplanmıştır. Öğrencilerin daha özgür kararlarını vermeleri için öğretmenler sınıfa alınmadan veri toplama araçları dağıtılmış ve öğrenciler veri toplama araçlarını yaklaşık 35-40 dakikada doldurmuşlardır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmaya katılan öğrencilerin velilerinden, araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına ilişkin yazılı onay alınmıştır. Araştırmaya katılması için velisi tarafından onay verilen ancak kendisi katılmak istemeyen 31 öğrenci araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın uygulanabilmesi için Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın yapılması için Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Değerlendirme Komisyonu'ndan 02.09.2010 tarih ve LUT 09/157 karar no ile izin alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, SPSS 16.0 Windows paket programı kullanılarak yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler sayı ve yüzdelerle gösterilmiştir. İstatistiksel değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ kabul edilmiştir. Değerlendirmede, parametrik test koşulları karşılandığı durumlarda ilişkisiz örneklem için t-testi ve ANOVA testi, parametrik test koşulları karşılanmadığında Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis Varyans analizi kullanılmıştır. Grupların normal dağılımını tespit etmek için Kolmogorov- Smirnow Testi, varyansların homojenliği için de Levene Testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca bir okulda uygulanması ve ölçüm araçlarının öz değerlendirme aracı olması araştırmanın sınırlılığdır.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %57.8'i erkek, %40.4'ünün annesi, %16.5'inin ise babası okuma-yazma bilmemektedir. Annelerin yalnızca %5.6'sı çalışırken, babaların yarıdan fazlası (%56) çalışmaktadır. Öğrencilerin %74.4'ü çekirdek aileye sahip, %55.6'sının 2-3 kardeşi vardır, %37.8'i son çocuk, %36.7'si ise orta sıralardaki çocuktur (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı Özellikler (n=90)	Sayı	%
Cinsiyet		
Erkek	52	57.8
Kız	38	42.2
Yaş		
10	35	38.9
11	34	37.8
12	21	23.3
Annenin Eğitim Durumu (n=89)*		
Okur-yazar değil	36	40.4
Okur-yazar	15	16.9
İlkokul mezunu	22	24.7
Ortaokul mezunu	12	13.5
Lise mezunu	4	4.5
Babanın Eğitim Durumu (n=85)**		
Okur-yazar değil	14	16.5
Okur-yazar	14	16.5
İlkokul mezunu	29	34.1
Ortaokul mezunu	20	23.5
Lise mezunu	8	9.4
Annenin Çalışma Durumu (n=89)*		
Çalışan	5	5.6
Çalışmayan	84	94.4
Babanın Çalışma Durumu (n=85)**		
Çalışan	56	65.9
Çalışmayan	29	34.1
Aile Tipi		
Çekirdek Aile	67	74.4
Geniş Aile	23	25.6
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	3	3.3
2-3 çocuk	50	55.6
4 ve üstü	37	41.1
Doğum Sırası		
İlk çocuk	23	25.6
Orta sıradaki çocuk	33	36.7
Son çocuk	34	37.8

1. *Sağ olan anneler alınmıştır.
2. **Sağ olan babalar alınmıştır.
3. ***Sağ olan anne ve babalar alınmıştır.

Öğrencilerin %65.6'sında ailede alınan kararlarda çocuğun fikri alınmakta, annelerin %61.8'i, babaların ise %50.6'sı öğrenciye bağırarak kızmaktadır. Anne ve babaların %70.2'si ise birbirlerine de bağırarak kızmaktadırlar. Çocukları olumsuz bir davranışta bulunduğu anda, annelerin %2.2'si, babaların %3.5'i "her zaman"; annelerin %78.7'si, babaların %74.1'i ise "bazen" cezalandırmakta; annelerin %19.1'i, babaların %22.4'ü ise "hiç bir zaman" cezalandırmamaktadır. Öğrencilerin %82'si annelerinin kendilerine olan tutum ve davranışını "Bana önem verir, sever, iyi davranır" diye tanımlarken, %78.8'i babalarının kendilerine "İlgili, anlayışlı davranır, sever, rehberlik eder" şeklinde ifade etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin ailelerine ilişkin özellikler

Ailelere İlişkin Özellikler (n=90)	Sayı	%
Ailede Fikrinin Alınma Durumu		
Alınan	59	65.6
Alınmayan	31	34.4
Annelerin Çocuğa Sinirlendiği Zaman Verdiği Tepki (n=89) *		
Sözel Uyarı	11	12.4
Bağırma, Kızma	55	61.8
Bağırma, kızma + Tokat atma, dövme	6	6.7
Hiçbir şey yapmama	7	7.9
Diğer (Beni öper, dövmez)	2	2.2
Babanın Çocuğa Sinirlendiği Zaman Verdiği Tepki (n=85)**		
Sözel Uyarı	12	14.1
Bağırma, Kızma	43	50.6
Bağırma, kızma + Tokat atma, dövme	5	5.9
Hiçbir şey yapmama	16	18.8
Diğer (Dövmez, bağırılmaz)	4	4.7
Anne ve Babanın Kızdıklarında Birbirlerine Gösterdikleri Tepki (n=84)***		
Bağırma	59	70.2
Dövme, birbirlerine bir şey fırlatma	25	29.8

Tablo 2 (Devamı). Öğrencilerin ailelerine ilişkin özellikler		
Annenin Çocuğa Ceza Verme Durumu (n=89)*		
Her zaman	2	2.2
Bazen	70	78.7
Hiç bir zaman	17	19.1
Babanın Çocuğa Ceza Verme Durumu (n=85)**		
Her zaman	3	3.5
Bazen	63	74.1
Hiç bir zaman	19	22.4
Annenin Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışı (n=89)*		
Önem verme, sevmeye, iyi davranma	73	82.0
Küsmeye, aşağılama, ceza verme	16	18.0
Babanın Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışı (n=85)**		
Sevmeye, ilgilenmeye, anlayışlı davranma rehberlik etme	67	78.8
Aşağılama, ilgilenmeme, ceza verme, dövme	18	21.2

*Sağ olan anneler alınmıştır.

**Sağ olan babalar alınmıştır.

***Sağ olan anne ve babalar alınmıştır.

Öğrencilerin saldırganlık ölçeği alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları; “SB” için 44.52±8.94 (Max puan=60; Min puan=12), “YS” için 43.07±8.12 (Max puan=65; Min puan=13), “KYS” için 14.29±4.12 (Max puan=25; Min puan=5), “PS” için 28.50±5.18 (Max puan=40; Min puan=8), “AS” için 23.91±6.45 (Max puan=45; Min puan=9)’dir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları

SALDIRGANLIK EĞİLİMİ	$\bar{x} \pm ss$	Maks. Puan	Min Puan
Saldırganlık Bunalımı	44.52 ± 8.94	60	12
Yansıtılmış Saldırganlık	43.07 ± 8.12	65	13
Kendine Yönelik Saldırganlık	14.29 ± 4.12	25	5
Prososyal Saldırganlık	28.50 ± 5.18	40	8
Antisosyal Saldırganlık	23.91 ± 6.45	45	9

X: Ortalama, Ss: Standart sapma, Maks: Maksimum, Min: Minimum

Ailede kararlara katılan öğrencilerin SB, YS ve PS puan ortalamalarının, kararlara katılmayan öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ailede kararlara katılan öğrencilerin AS puan ortalamaları ise kararlara katılmayanlara göre daha düşük bulunmuştur ($p<0.05$).

Öfkelenmelerinde anneleri “hiçbir şey yapmayan” öğrencilerin YS puan ortalamaları, anneleri “bağırın, kızın” ve “bağırın, kızın ve tokat atan, döven” öğrencilerden istatistiksel anlamlılıkta daha düşük bulunmuştur ($p<0.05$). Öfkelerinde babaları “bağırın, kızın ve tokat atan, döven” öğrencilerin YS puan ortalamaları, babaları “sözel uyarı”da bulunan, “bağırın, kızın” ya da “hiçbir şey yapmayan” öğrencilerin puan ortalamalarından istatistiksel anlamlılıkta daha yüksek bulunmuştur. Babaları “tokat atan, döven” öğrencilerden elde edilen puan ortalamaları, babaları “sözel uyarı”da bulunan ve “hiçbir şey yapmayan” öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$) Anne ve babalarının kızdıklarında birbirlerine gösterdikleri tepkiyi “döver, birbirlerine bir şey fırlatır” olarak tanımlayan öğrencilerin AS puan ortalamaları ise, “bağırır” olarak tanımlayan öğrencilerden istatistiksel anlamlılıkta daha düşük bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Annenin ve babanın çocuğa öfkelenmesi ve birbirlerine kızdıklarında verdiği tepkiye göre saldırganlık puan ortalamaları

SALDIRGANLIK EĞİLİMİ		SB	YS	KYS	PS	AS
		(1) Sözel Uyarı (n=11)	48.73 ± 14.84	39.18 ± 8.47	13.72 ± 4.34	27.91 ± 4.18
(2) Bağırma, Kızma (n=55)	45.45 ± 6.43	44.62 ± 7.40	14.64 ± 4.40	28.75 ± 4.77	23.82 ± 6.14	
(3) Tokat Atma, Dövme (n=8)	43.75 ± 6.04	42.50 ± 9.21	14.25 ± 2.66	30.25 ± 6.78	24.50 ± 6.52	
(4) Hiçbir Şey Yapmama (n=7)	38.86 ± 12.32	36.57 ± 7.52	11.57 ± 2.30	26.71 ± 8.77	20.57 ± 7.18	
(5) Bağırma, Kızma + Tokat Atma, Dövme (n=6)	37.67 ± 10.63	47.33 ± 7.26	15.83 ± 4.07	28.33 ± 4.23	28.33 ± 6.38	
(6) Diğer (n=2)	39.00 ± 11.31	34.50 ± 12.02	11.00 ± 1.41	25.00 ± 5.66	22.00 ± 4.24	
İstatistiksel Analiz*	x ²	4.928	11.217	7.869	3.627	4.427
	P	0.425	0.047	0.164	0.604	0.490
Anlamlı Fark			2-4, 4-5			
Baba	(1) Sözel Uyarı	49.25 ± 13.75	39.42 ± 8.16	14.00 ± 4.53	29.67 ± 4.19	21.25 ± 6.43
	(2) Bağırma, Kızma	44.77 ± 7.61	44.70 ± 7.08	14.05 ± 4.19	28.44 ± 5.00	24.53 ± 5.95

		(3) Tokat Atma, Dövme	(4) Hiçbir Şey Yapmama	(5) Bağırma, Kızma+ Tokat Atma, Dövme	(6) Diğer	İstatistiksel Analiz	Anlamlı Fark	
Baba		39.20 ± 8.73	46.80 ± 2.59	13.00 ± 2.92	29.20 ± 3.56	25.60 ± 7.50		
		43.06 ± 9.63	38.94 ± 8.27	13.75 ± 4.48	28.12 ± 7.28	20.88 ± 7.14		
		42.80 ± 6.22	51.20 ± 4.44	16.80 ± 1.64	28.40 ± 2.88	28.40 ± 5.81		
		42.00 ± 7.39	35.50 ± 8.35	13.25 ± 3.40	28.00 ± 5.35	25.75 ± 6.18		
	İstatistiksel Analiz	x ²	3.893	17.390	4.890	0.994	8.597	
		p	0.565	0.004	0.429	0.963	0.126	
				1-3, 1-5, 2-4, 2-5, 3-4, 3-6, 4-5, 5-6				
Anne Ve Babanın Kızdıklarında Birbirlerine Gösterdikleri Tepki	Bağırılar (n=59)	44.73 ± 9.79	43.80 ± 7.85	14.19 ± 4.19	28.53 ± 4.80	24.44 ± 5.88		
	Döver, Birbirlerine Bir şey Fırlatırlar (n=25)	43.96 ± 7.77	40.96 ± 8.25	13.56 ± 3.83	28.72 ± 6.09	21.72 ± 7.46		
	İstatistiksel Analiz	Z	-0.103	-1.822	-0.663	-0.167	-1.980	
		p	0.918	0.068	0.507	0.868	0.048	

x²: Kruskal Wallis Testi, Z: Mann Whitney U testi, p < 0.05

Anneleri “Bazen” ceza veren öğrencilerin KYS eğilimleri, anneleri “Hiçbir zaman” ceza vermeyen öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Babaları “Bazen” ceza veren öğrencilerin KYS ve AS puan ortalamaları ise, babaları “Hiçbir zaman” ceza vermeyen öğrencilerden daha yüksektir (Tablo 5).

Tablo 5. Annenin ve babanın çocuğa ceza verme durumlarına göre saldırganlık puan ortalamaları

Ceza Verme Durumu	SALDIRGANLIK EĞİLİMİ		SB	YS	KYS	PS	AS
	Anne	Her Zaman (n=2)		48.00 ± 4.24	45.00 ± 19.80	18.00 ± 0.00	28.00 ± 8.49
Bazen (n=70)		45.07 ± 8.86	43.77 ± 7.74	14.54 ± 4.07	28.59 ± 4.83	24.36 ± 6.21	
Hiçbir Zaman (n=17)		41.82 ± 9.70	40.00 ± 8.45	12.59 ± 4.14	28.24 ± 6.63	21.29 ± 7.00	
İstatistiksel Analiz*		x ²	1285	2158	7839	0.105	2591
		P	0.526	0.340	0.020	0.949	0.274

Baba	Tek Çocuk (n=3)		57.67 ± 26.84	43.00 ± 4.58	12.00 ± 1.73	27.00 ± 1.73	27.67 ± 6.66
	2-3 Çocuk (n=50)		43.49 ± 7.08	43.40 ± 7.51	14.81 ± 4.00	28.35 ± 4.58	24.57 ± 6.16
	4 ve Üzeri Çocuk (n=37)		45.79 ± 10.15	41.42 ± 9.89	11.84 ± 3.76	29.58 ± 7.03	20.42 ± 6.81
	İstatistiksel Analiz*	x ²		4889	0.458	13.464	1.363
P			0.087	0.795	0.001	0.506	0.042

x²: Kruskal Wallis Testi, Z: Mann Whitney U testi, p < 0.05

Annelerin % 26.9'u çocuklarını azarlayarak, %23.5'i oyun oynamalarına izin vermeyerek, %20.2'si bir süre konuşmayarak, %12.6'sı televizyon izlemelerine izin vermeyerek, %9.2'si döverek, %5.1'i odaya kapatarak ve %2.5'i ise harçlığını keserek çocuklarını cezalandırmaktadır. Babaların ise %29'u azarlayarak, %20'si oyun oynamalarına ve %20'si televizyon izlemelerine izin vermeyerek, %14'ü bir süre konuşmayarak, %7'si döverek, %7'si harçlığını keserek ve %3'ü odaya kapatarak çocuklarını cezalandırmaktadır.

Anneleri “Önem veren, seven, iyi davranan” öğrencilerin YS puan ortalamaları, anneleri “Küsen, aşağılayan, ceza veren” öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur (p<0.05). Babası “Aşağılayan, ilgilenmeyen, ceza veren, döven” çocukların YS ve KYS puanları, babası “seven, ilgili, anlayışlı davranan, rehberlik eden”lere göre yüksek olduğu belirlenmiştir (p<0.05) (Tablo 6).

Tablo 6. Anne ve babanın çocuğa karşı tutum ve davranışına göre öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları

		SALDIRGANLIK EĞİLİMİ	SB	YS	KYS	PS	AS
Çocuğa Karşı Tutum ve Davranış	Anne	Önem verme, sevme, iyi davranma (n=73)	44.29 ± 9.33	42.26 ± 7.91	14.16 ± 4.26	28.29 ± 5.26	23.59 ± 6.49
		Küsmeye, aşağılama, ceza verme (n=16)	45.56 ± 7.40	46.81 ± 8.54	14.63 ± 3.52	29.50 ± 5.02	24.75 ± 6.09
	İstatistiksel Analiz*	Z	-0.942	-2.166	-0.547	-0.771	-0.359
		p	0.346	0.030	0.584	0.441	0.720
Baba	Sevme, İlgilenme, anlayışlı davranma, rehberlik etme (n=67)	43.99 ± 8.39	41.96 ± 7.91	13.43 ± 3.89	28.75 ± 5.21	23.46 ± 6.23	
	Aşağılama, ilgilenmeme, ceza verme, dövme (n=18)	46.44 ± 11.58	46.61 ± 7.33	16.33 ± 4.03	27.94 ± 5.02	24.83 ± 7.63	
	İstatistiksel Analiz*	Z	-0.183	-2.133	-2.549	-0.350	-0.684
		P	0.855	0.033	0.011	0.726	0.494

Z: Mann Whitney U testi, $p < 0.05$

Tartışma

Bu araştırma 10-12 yaşlarındaki ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ve etkileyen ailesel faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin saldırganlık eğilimi puan ortalamaları incelendiğinde; “SB”, “YS” ve “PS” alt ölçeklerinden, ortalama puana göre daha yüksek puan almışlardır. SB puanının yüksek olması saldırgan davranışlardan korkmak olarak değerlendirilmektedir. YS’den ortalamadan daha yüksek almaları öğrencilerin dolaylı saldırganlık eğilimleri olduğunu yani saldırganlığı kendilerinden başkalarına yönelttikleri ile ilişkilidir. PS’den ortalama puandan yüksek almaları toplum tarafından onaylanan saldırgan davranışlara eğilimlerinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin saldırgan davranışlardan korktukları, dolaylı saldırganlık eğilimleri olduğunu ve toplum tarafından onaylanan saldırganlık davranışlarına eğilimlerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Ailede kararlara katılan öğrencilerin “SB”, “YS” ve “PS” puan ortalamalarının, kararlara katılmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu; kararlara katılmayanların ise “AS” puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır. Ailede kararlara katılmayan ve demokratik ortamda büyümeyen çocukların antisosyal saldırganlığı daha çok göstermesi, ailede çocukların bireyselliklerine önem verilmemesi ve değersizlik duygusu nedeniyle olumlu bir benlik kazanamaması ile açıklanabilir.

Annenin ve babanın çocuğa öfkelenildiği zaman verdiği tepki “bağırma, kızma+ tokat atma, dövme” olan öğrencilerin YS puan ortalamaları diğer gruplara göre istatistiksel anlamlılıkta daha yüksek bulunmuştur. Anne ve babalarının birbirlerine kızdıklarında “bağırıklarını” belirten öğrencilerin AS puan ortalamaları, ebeveynlerinin birbirlerine “dövme, birbirlerine bir şey fırlatma” şeklinde tepki gösterdiklerini ifade eden öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Literatürde de annesi ve babası tarafından şiddet gören ya da evde şiddete tanık olan çocukların saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. (4-8) Bandura (5) bireyin her şeyi doğrudan didaktik olarak öğrenmediğini, diğer insanları gözlemleyerek de birçok şeyi öğrenebildiklerini vurgulamıştır. Model alma yoluyla öğrenmede, çocuğun doğduğu ve taklit yoluyla öğrenmelerini gerçekleştirdiği kurum olan aile çok etkili olmaktadır. Bu nedenle, ailede saldırgan davranışa tanık olan ya da maruz kalan çocuğun saldırgan davranışları öğrendiği için saldırganlık eğiliminin yüksek olduğu söylenebilir.

Anneleri ve babaları “Bazen” cezalandıran öğrencilerin KYS puan ortalamaları, anneleri ve babaları “Hiçbir zaman” cezalandırmayanların puan ortalamalarından daha yüksek; babaları “Bazen” cezalandıran öğrencilerin AS puan ortalamaları ise, babaları “Hiçbir zaman” cezalandırmayanların puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Toplumda bazı kesimlerde ceza verme, saldırgan davranışın engellenmesinde önemli bir yöntem olarak görülmektedir. Halen çocuğun ev ortamında verilen cezalarla disipline edilebileceği ve saldırgan davranışlarının engelleneceği düşünülmektedir. Ancak çocuk ev dışına çıktığında, saldırgan davranışı durduran engelle karşılaşmadığı ve bu davranışını değerlendirecek kendi iç denetimi yani otonomisi gelişmediği için daha fazla saldırgan davranışlar gösterebilmektedir. Literatürde engellenmenin saldırganlığı artırdığı yönünde de bulgular bulunmaktadır. (17-20) Ülkemizde de çocukların olumlu davranış geliştirmesi amacıyla ceza yönteminin kullanılması yaygın olarak görüldüğü düşünüldüğünde, araştırmadan elde edilen bu bulgunun da, cezaların kullanılmasının çocuklarda saldırgan davranışı engellemediği, aksine ceza verildiği durumlarda saldırganlık davranışlarını da artırdığını göstermektedir.

Annelerinin çocuğa karşı tutum ve davranışı “Küsmeye, aşağılama, ceza verme” olan öğrencilerin “YS” puan ortalamaları, annelerinin çocuğa karşı tutum ve davranışı “Önem verme, sevme, iyi davranma” olanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Babalarının çocuğa karşı tutum ve davranışı “Aşağılama, ilgilenmeme, ceza verme, dövme” olan öğrencilerin “YS” ve KYS puan ortalamaları, babalarının tutum ve davranışı “Sevme, ilgilenme, anlayışlı davranma, rehberlik etme” olanların puan ortalamalarından daha yüksektir. Literatürde de anne ve babaların çocuğa karşı tutumlarının çocuğun saldırgan davranışlarını etkilediği yönünde bulgular yer almaktadır. (16,21-27) Anne ve baba tutumlarının çocuğun kimlik gelişiminde rol oynadığı bilinmektedir. Bu çalışmada da çocuklardaki saldırganlığın anne baba tutumlarından etkilendiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle, anne ve babaların bu tutumlarına maruz kalan çocukların da olumsuz olarak etkileneceği ve çocukta ruh sağlığını tehdit eden davranış sorunları ortaya hatta davranış bozukluklarına yol açacağı öngörülebilir. Bu nedenle, bu yaştaki ve bu tür sorunlara maruz kalan çocukların risk grubu olarak değerlendirilmesi ve öncelikle olarak ele alınması koruyucu ruh sağlığı açısından oldukça önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

10-12 yaş aralığındaki öğrencilerde yapılan bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin saldırganlık ölçeğinin “SB”, “YS” ve “PS” alt ölçeklerinden alınan puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca anne, baba ve çocuk iletişimini kapsayan

tutum ve davranışların saldırganlıkta önemli bir rol oynadığı da gösterilmiştir. Araştırma bulgularına göre, çocuğun davranışlarında anne ve babayı rol model olarak öğrenebileceği ve aile içi iletişim ile ebeveynlerin davranışlarının çocuğun saldırganlık eğiliminde önemli bir etken olabileceği sonucuna varılabilir.

Bu doğrultuda saldırganlık eğilimi yüksek olan öğrencilerin, erken yaşlarda belirlenmesi ve bu öğrencilerin ailelerine olumlu ebeveynlik tutumları geliştirmeye yönelik müdahalelerin yapılmasının ilerleyen yaşlarda saldırganlık ve şiddet davranışlarının oluşmasını engelleyebileceği düşünülmektedir. Böylece, şiddet davranışının bir miras gibi nesilden nesile aktarılması da engellenebilecektir.

Sonuç olarak, okullarda riskli öğrencilerin tespit edilmesi ile öğrenci ve ailelerine yönelik müdahalelerin toplum ruh sağlığında uzman hemşireler tarafından yapılması, bu riskli gruplar için yapılacak müdahalelerin geliştirilmesi için ileri araştırmaların yapılması önerilir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar(lar) tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Kurumsal ve Finansal Destek Beyanı: Herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Yazar Katkıları: Araştırma tasarımı: BV, FÖ; Veri Toplama: BV, FÖ; Verilerin analizi: BV, FÖ; Veri yorumlama: BV, FÖ; Literatür taraması: BV, FÖ; Tabloların oluşturulması: BV, FÖ; Makaleyi Yazma; BV, FÖ; Makalenin sonuçlandırılması: BV, FÖ; Başvuru öncesi son kontrol: BV, FÖ

Kaynaklar

1. Violence Prevention Alliance and Education Development Center. Why invest in violence prevention? Geneva, Switzerland, and Newton USA; 2011. Linki:https://www.who.int/violenceprevention/publications/why_invest_in_violence.pdf. [Erişim Tarihi: 01.12.2020]
2. Ayhan D, Mercan N, Doğan R, Yüksel Ç. The aggressive patient experiences of healthcare professionals exposed to physical violence in a psychiatric clinic: A phenomenological study. *Perspect Psychiatr Care*. 2022;58(2):501-508. doi:10.1111/ppc.12918
3. Ayhan D, Hicdurmaz D. De-escalation model in the simple form as aggression management in psychiatric services. *Journal of Psychiatric Nursing*. 2020;11(3):251-259.

4. Bailey S. Sadistic and violent acts in the young. *Child Psychology and Psychiatry Review*. 1997; 2(3):92-102.
5. Bandura A. Social cognitive theory in personality. 2nd ed. A. P. Lawrence, Oliver, P.J., editors. *Handbook of Personality*. New York: The Guilford Press; 1999.
6. Perez-Gramaje AF, Garcia OF, Reyese M, Serra E, Garcia F. Parenting styles and aggressive adolescents: relationships with self-esteem and personal maladjustment. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*. 2019;12(1):1-10. DOI: 10.5093/ejpalc2020a1
7. Hussain M, Anzar Warr M. Parental negligence, improper parenting and enforcement of parents lead to child aggressiveness: A study. *International Journal of Interdisciplinary Research and Innovations (IJIRI)*. 2019; 7(1): 165-171.
8. Avcı E, Sak R. The relationship between parenting styles and fourth graders' levels of empathy and aggressiveness. *Current Psychology*. 2018;40:510-522. DOI: 10.1007/s12144-018-9959-7
9. Perra O, Paine AL, Hay DF. Continuity and change in anger and aggressiveness from infancy to childhood: The protective effects of positive parenting. *Development and Psychopathology*. 2020;Jul 8: 1-20. doi:10.1017/S0954579420000243.
10. Izaguirre A, Calvete E. Exposure to family violence as a predictor of dating violence and child-to-parent aggression in spanish adolescents. *Youth & Society*. 2017; 49(3): 393-412. DOI: 10.1177/0044118X16632138
11. Pazello ET, Theodora Habenschus MI, A, Scorzafé LG, Santos D. Watch your mouth! The effects of parental harsh control on child's aggressiveness during early childhood. 2018. https://www.anpec.org.br/encontro/2018/submissao/files_I/i12-33dcff42ffe967ef56adaa7d357f94e8.pdf [Erişim Tarihi: 27.11.2020]
12. Çinçin, Yenidoğan ve Hıdırlıktepeye Şafak Operasyonu. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/26270333.asp> (2014, 25 Nisan).
13. Onuş S. Ankara'nın Öteki Semtleri. *BBC*. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/07/130718_ankara_cincin_mahallesi (2013, 18 Temmuz).
14. Görgülü, E. Üç Çocuğum Var Mücadele Edemem. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4388705.asp> (2006, 10 Mayıs).
15. Hıdırlıktepeye Kandil Benzetmesi. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/25415885.asp> (2013, 22 Aralık).

16. Uluğtekin, S. Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkileri [doktora tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 1976.
17. Taylor S, Peplau LA, Sears DO. Social Psychology [Sosyal Psikoloji]. Dönmez A, translator. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları; 2010.
18. Breuer J, Elson M. Frustration-Aggression Theory. In P. Sturmey (Ed.), The Wiley Handbook of Violence and Aggression (pp. 1-12). Chichester: Wiley Blackwell; 2017. DOI:10.1002/9781119057574.whbva040
19. Gallucci A, Riva P, Lauro LJR, Bushman BJ. Stimulating the ventrolateral prefrontal cortex (VLPFC) modulates frustration-induced aggression: A tDCS experiment. Brain stimulation. 2023;13(2): 302-309. DOI:10.1016/j.brs.2019.10.015
20. Devilly G J, O'Donohue RP, Brown K. Personality and frustration predict aggression and anger following violent media. Psychology, crime & law. 2023; 29(1): 83-119. DOI: 10.1080/1068316X.2021.1999949
21. Underwood MK, Beron KJ, Rosen LH. Continuity and Change in Social and Physical Aggression from Middle Childhood through Early Adolescence. Aggressive Behavior, 2009; 35: 357-375.
22. Kulakci-Altıntaş, Ayaz-Alkaya S. (2019). Parental Attitudes Perceived by Adolescents, and Their Tendency for Violence and Affecting Factors. Journal of Interpersonal Violence (JIV). 2019;34(1) :200–216. DOI: 10.1177/0886260518807909
23. Duran S., Ünsal G. Öğrencilerin aile içi şiddete maruz kalma oranı ile başkalarına karşı şiddet kullanımı ve saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişki. Literatür Sempozyum Psikiyatri Nöroloji Davranış Bilimleri Dergisi, 2014; 1: 2-8. https://www.researchgate.net/profile/Songuel-Duran-2/publication/312133823_Ratio_of_Healthy_School_Students'_Expesure_to_Family_Violence_and_Thei_r_Tendencies_of_Application_of_Violence_Against_Others/links/5870eda08ae8fce491ed98c/Ratio-of-Healthy-School-Students-Expesure-to-Family-Violence-and-Thei-r-Tendencies-of-Application-of-Violence-Against-Others.pdf
24. Yıldız S. Ortaokul Öğrencilerinin Online Oyun Oynama Durumu ve Ebeveyn Tutumunun Saldırganlık Eğilimine Etkisi [Doktora tezi] Bursa: Uludağ Üniversitesi;2022.
25. Yudulmaz S. (2022). Saldırganlığın Yordayıcıları: Benlik İstikrarsızlığı, Sosyo-Demografik ve Ailesel Faktörlerle İlişkisi “Türkiye Örneği”. Sosyoloji Dergisi, 2022: (43):1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2063333>

26. Meter DJ, Ehrenreich SE, Beron K, Underwood MK. Listening In: How Parent-Child Communication Relates to Social and Physical Aggression. *Journal of Child and Family Studies*, 2021; 30:1540-1553. DOI:10.1007/s10826-021-01959-7
27. Ufearo FN, Ebenebe RC, Eleje LI, Chukwuma EO, Onukafor UMP, Oparaugo UI. The relationship between parental availability and aggression in the 21st century: Studies among adolescents in Nnewi North Local Government Area, Anambra State, Nigeria. *Integrity Journal of Education and Training*, 2022; 6(1): 12-18.
<https://doi.org/10.31248/IJET2021.128>